

זהו סוף העולם כפי שהכרנו אותו עד עתה

מאמר על ספריות ציבוריות כמוסד ציבורי מקומי הפוגש בהתמוטטות אקלימית ודו"ח סדנה מספריית היינריך בל - הספרייה העירונית פנקו

מאת: טים שומן

1. הקדמה (מעט ארוכה)
מטרות המאמר
שינויי אקלים? משבר אקלים? התמוטטות אקלימית?
תפקידן האפשרי של הספריות הציבוריות – שתי תאוריות.
2. ספריות ירוקות ושבע עשרה המטרות של תכנית היעדים לפיתוח בר -קיימא של האומות המאוחדות (UN- Agenda 2030) [להלן: תכנית האו"ם ל2030].
3. ספריית היינריך בל בדרך להפיכתה לספריה ירוקה
תהליכים פנימיים
תהליכים חיצוניים
4. זהו הסוף של ספריית היינריך בל כפי שהכרנו אותה עד עתה וזה בסדר – "בל 2030" – אוטופיה ממשית.
5. מסקנות – ספריות כשחקניות בעידן האקולוגי?

1. הקדמה (מעט ארוכה)

שינויי האקלים מעצבים בימינו את סדר היום התקשורתי. לאחרונה הייתה זו הבצורת הקשה במרכז אירופה, שהביאה את הנושא גם לתודעתה של החברה הגרמנית. תמונות של שדות יבשים, נהרות מיובשים או יערות נוטים למות הפכו בזמנים אלה לעניין שבשגרה. מתברר כי השנים החמות ביותר והיבשות ביותר, מאז שהחלו רישומים מסודרים של מזג האוויר, עם יוצאי דופן מועטים, התרחשו כולן מאז שהחלו שנות ה-2000. יתרה מזאת, התחזיות הגרועות ביותר שנהגו על ידי חוקרי וחוקרות אקלים כבר מתגשמות כעת והן עולות אף על הציפיות החמורות ביותר.

מטרות המאמר

המאמר שלפנינו מתמקד בתפקידן של הספריות הציבוריות בתוך ההתפתחויות הללו. לשם כך לא די שנשאל מדוע על הספריות הציבוריות להתמודד עם הנושא הזה. השאלה מציגה גם את הפוטנציאל שיש לספריות הציבוריות בשילוב עם תפקידן כמייצרות מרחב קהילתי ומערך לקיימות חברתית ואקולוגית. מתוך כך, מתפתחת אוטופיה, שיכולה להמחיש בקלות מה יוכל להיות אפשרי בשנת 2030.

זה אומר שהדברים הבאים יישאו יותר צורה של מאמר. לשם כך נדרש גם סגנון פולמוסי, כדי להתרחק מדעותיו של הכותב על הספריות הציבוריות ולחשוב עליהן מחדש או אחרת, מנקודת המבט של שינוי האקלים.

המחבר כותב כל זאת מעמדת ניהול של ספרייה ציבורית גדולה בפנקו, ברלין, כחבר ברשת הספריות הירוקות וכתומך ברעיון של FUTURE4LIBRARIES. לפיכך, המאמר מתווה מסגרת סכמטית, שמסבירה תחילה באופן כללי ובקצרה את ההתפתחויות הפוליטיות והחברתיות בקשר לשינוי האקלים, לאחר מכן דנה ברעיון הספרייה הירוקה וזאת כדי להפיק לבסוף דו"ח – סדנה מטעם ספריית - היינריך – בל. כרגע ישנם מספר פרויקטים בתכנון או שנמצאים בשלבי ביצוע, שנועדו להפוך את ספריית בל לספרייה ירוקה.

שינויי אקלים? משבר אקלים? התמוטטות אקלימית?

נקדים ונאמר עוד דבר: המחבר משער שישנה התפתחות, שלא ניתן עוד לתאר אותה באמצעות המונח משבר אקלים. הרבה יותר מתאים לטעמו לדבר על "התמוטטות אקלימית", כזו שמאיימת בתוצאות חברתיות חמורות, כמו סיכון החיים הקודמים הידועים לנו בגרמניה, סיכון הדמוקרטיה או סיכון הציביליזציה כפי שאנו מכירים אותה או את הדרך בה חיינו באופן כללי עד כה.

אפילו דוברים ודוברות פחות פסימיים, המשתתפים בשיח האקלים, מדברים על שנות האלפיים כעל עשורים של החלטות או כעל העשור של ההכרעות, שבו שינויים חברתיים ופוליטיים מרכזיים עלולים לקרות בכל רגע נתון.

שתי ההשקפות, הפסימית מאוד כמו גם זו הלא כל כך פסימית, מותרות בכל מקרה רק פתרון אחד לחברה כמכלול: נחוץ שינוי עצום ומשמעותי באורח החיים האישי - האינדיבידואלי והחברתי - הכללי. כך לדוגמא, הכריז העיתונאי ברנד אולריך (ULRICH) על תקופתנו כ"עידן האקולוגי", שבו אנו כחברה לא יכולים להתעלם עוד מן המצב. יתרה מכך, מספקת נקודת המבט של ברונו לאטור (LATOURE) מצע חשוב לפרשנות נכונה של תהליכים חברתיים ופוליטיים עתידיים: כל דבר שגורם לנו בהווה לדאגה ולחוסר נחת, הוא גורס, אם זה הגירה, חוסר השוויון שהולך וגדל או פופוליזם, יש לו שורש משותף בניסיון המבעית, שבו כדור הארץ מגיב לפתע לפעילות שלנו בדרך של שינוי אקלימי. את הפתרון לבעיות הללו רואה לאטור במעבר מהפרדיגמה הוותיקה של הגלובליזציה לכזו של מקומיות.

ובינתיים מתקיים מספר רב של התפתחויות חברתיות ופוליטיות, שמנסות לתת מענה להתפתחויות השליליות הללו. הידועה מכולן היא ללא ספק תנועת FRIDAYS4 FUTURE העכשווית, שיש לה כרגע הרבה סניפים מקומיים או ייצוג במקומות עבודה. {זוהי תנועת האקלים הגלובלית בהנהגתה של גרטה ת'ונברג וצעירים נוספים – ת.ל.} יתרה מזאת, קיימות אינספור התפתחויות פוליטיות ותוכניות במישור הגלובלי, הלאומי או האזורי שמנסות אף הן להתמודד עם הנושא של שינוי האקלים, או ליתר דיוק ההתמוטטות האקלימית. כך, במישור הגלובלי, קיימת כעת תכנית היעדים לפיתוח בר-קיימא של האומות המאוחדות (UN- Agenda 2030) שניסחה 17 מטרות בתחום הקיימות. האיחוד האירופי, שאימץ את עקרונות היוזמה האמריקאית של ה-GREEN NEW DEAL, שם לעצמו למטרה להגיע לניטרליות – אקלימית עד לשנת 2050 בעוד שבארצות אחרות מתקיימים דיונים בתוכניות דומות. במישור הלאומי והמקומי בגרמניה, מתקיימות פעולות מרובות לשם שינוי תעבורה ולשם התפתחויות עירוניות אקולוגיות. גם באיגוד הערים הגרמניות תופש נושא שינוי האקלים מקום מרכזי.

תפקידן האפשרי של הספריות הציבוריות – שתי תאוריות.

מבחינתו של מחבר מאמר זה, ההתפתחויות הללו מעלות את השאלות, האם וכיצד יכולות או צריכות הספריות הציבוריות להגיב להתפתחויות אלה. התשובות לשאלות אלה כרוכות בדיון העכשווי בשינוי, שעוברות בזמנים אלה הספריות הציבוריות שבסופו יהפכו או ל"מרחב שלישי" {בתאוריה עירונית הבית נחשב "מרחב ראשון", העבודה "מרחב שני" ומקומות כגון כנסיה, בית קפה, ספריה ופארק הם "מרחב שלישי" – הכוונה למרחב קהילתי שיוזם. ת.ל.} או לפלטפורמות לחברה אזרחית מקומית.

במאמר הזה תינתן גם תשובה ברורה על הביקורת, על פיה, הספריות הציבוריות נוטשות בכך את תחום האחריות האמיתי שלהן. אם נתבונן בנושאים המשמעותיים ביותר מבחינה חברתית כגון הגירה, הזדקנות החברה או תהליכי דיגיטליזציה, נראה מיד שהספריות הציבוריות פעילות מאוד (משתדלות לפחות) בנושאים אלה. מאחר ששינוי האקלים או ליתר דיוק ההתמוטטות האקלימית מהווים אף הם נושא משמעותי כזה, הספריות הציבוריות אינן יכולות שלא להתמודד אתו. הדבר מתבטא בשתי תאוריות:

תיאוריה 1:

אין זה מספיק, שהספריות יתארו עצמן כמוסדות שכבר נוהגים מנהגי קיימות, גם אם כבר יש להן כמה מאפיינים (במובן של תכנית האו"ם 2030 ו-17 המטרות), משום שמרחב, משאבים ותשתיות מתחלקים בין אנשים רבים. כך, לדוגמא, גם ספריות מוכרחות לבחון את טביעת הרגל {האקולוגית – ת.ל.} שלהן ולהקטין אותה באופן משמעותי. לשם כך יש לבחון תהליכים פנימיים וחיצוניים, כדי לחסוך במשאבים.

תאוריה 2:

ההתמקדות בספרים או במדיה כבר אינה מספיקה לשם העברת מידע וידע. לאחרונה, כשמתבוננים במשימות של הספריות הירוקות, ההתמקדות חייבת להיות באופן ברור באנשים בסביבה המקומית ובצרכים שלהם בתחום השינויים האקלימיים המקומיים.

תפקידה של הספרייה הציבורית מוכרח להתקיים כאן במובן של מודל – ארבעת – החללים, דהיינו שיוכל להוסיף ולהתפתח כמקום להשראה והמצאה (שמפיח השראה באנשים), כנקודת מפגש ומקום מפגש (למעורבות ושיתוף פעולה), כמרחב למידה (מרחב לגילויים) וכמרחב לפעילות יוצרת (מרחב לפעולה משותפת ולעניינים אזרחיים חברתיים כמו גם ליצירה).

מאחר שאין מוסד אחר בר השוואה, בדומה לספריות הציבוריות, שבו מתקיימים הכוונה חינוכית ותרבותית ושיכולים לפתח השפעה רחבת הקף כזו, הספריות הן אלה שישחקו תפקיד מרכזי בהתמודדות עם שינוי האקלים/ ההתמוטטות האקלימית!

2. ספריות ירוקות ושבע עשרה המטרות של תכנית היעדים לפיתוח בר-קיימא של האומות המאוחדות (UN- Agenda 2030)

מאחר שבשנים האחרונות הופיעו מספר מאמרים ופרסומים בשפה הגרמנית, שהציגו בפירוט את הרעיון של הספרייה הירוקה ושל עבודת הספרייה בת-הקיימא החברתית והאקולוגית, נותר כאן על תיאור מעמיק של הסוגיה.

ועם זאת, חשובה למאמר זה תפישתו של המחבר, על פיה עד כה עוד לא ניתן היה להבין מהי ההגדרה מדויקת, ומה בדיוק הופך ספרייה לירוקה. ניתן להצביע על כמה הצעות, אך מאמר זה נשען על ההגדרה של הארי סהוויירטה (SAHAVIRTA). סהוויירטה מרחיב בין השאר את מושג הספרייה הירוקה לספרייה בת – קיימא. בהרחבה זו הוא מציע, שנגדיר ספריות בנות-קיימא כ RESPONSIBLE , RESPECTIVE AND REACTIVE (אחראיות, מותאמות אישית ומגיבות).

בשנים האחרונות קמו כמה יוזמות, המחזקות וממשיכות התפתחויות אלה. נמנות עליהן לדוגמא רשת הספריות הירוקות, שנוסדה בינואר 2018 כמו גם יוזמת LIBRARIES4FUTURE, שהתאגדה בקיץ 2019. במישור הארגוני, גם ארגון הספריות הגרמני מטפל בנושא במסגרת תוכנית האו"ם ל2030 ומעודד את כל הספריות לפעילות בנושא במסגרת 17 המטרות.

אחת ההתפתחויות האזוריות האקטואליות ביותר מציגה את התכנון ההתפתחותי לספריות בברלין. בטיטה העכשווית של תכנית זו נושא הקיימות הוגדר כאחד מחמישה נושאים מרכזיים ומשמעותיים, בהם אמורות הספריות בברלין להיות פעילות.

במישור הפוליטי, יכולות בינתיים ספריות ירוקות להפוך את פעולותיהן בתחום הקיימות החברתית והאקולוגית לנראית ביותר לעין, באמצעות 17 המטרות של תכנית האו"ם ל2030. הרעיון של הספרייה הירוקה יכול אם כן לחבור להתפתחויות פוליטיות וחברתיות עכשוויות. עם קצת אומץ, אפשר יהיה אולי לטעון אפילו, שהעשור שהחל בשנת 2020 יכול להיות העשור של הספריות הירוקות אם תכנית האו"ם ל2030 תוסיף להגדיל את האפקטיביות שלה.

3. ספריית היינריך בל בדרך להפיכתה לספרייה ירוקה

ספריית היינריך - בל היא אחת מתוך שמונה מיקומים של הספרייה העירונית פנקו – ברלין. ככל ספרייה ציבורית בגרמניה, כנראה, גם ספריית היינריך – בל מוצאת עצמה במהפך. כשאנו מדברים על מהפך, הכוונה שישנה חשיבה מחודשת על מדיניות המלאי (עבור כלל ספריית פנקו ברלין) ומתחזק המיקוד במרחב ובאנשים. בנוסף לכך, תהיה אפשרות לעצב ולארגן מחדש את שתי הקומות של ספריית היינריך - בל הודות לתמיכת קרן SIWANA של מדינת ברלין (קרן נאמנות לתשתיות של העיר הצומחת וקרנות קיימות).

הספרייה הציבורית פנקו חברה ברשת הספריות הירוקות וחתמה על הצהרת המדיניות של LIBRARIES4FUTURE כלומר היא מחויבת אליה באופן מוחלט. בנוסף לכך, נושאי הקיימות והאקולוגיה יעוגנו בתהליך פיתוח המודל, שאמור להסתיים בשנת 2022. הספרייה העירונית יכולה להיות מקושרת למטרות של רובע פנקו

ולתוכניות כגון יריד המסחר של פנקו, התוכנית המקומית ל-2120 וכן ל-17 המטרות של תכנית האו"ם.

עד כה לא קיימת מטרה מדויקת עבור ספריית היינריך-בל כספריה ירוקה. כרגע המיקוד הוא בבחינת הפוטנציאל לשיפור אקולוגי של התהליכים הקיימים. לפיכך, האסטרטגיה מכוונת יותר לשאלה, מה ניתן לעשות במסגרת האפשרויות הקיימות ואילו משאבים נדרשים לכך.

כדי להציג טוב יותר את האסטרטגיה, ננקטה אבחנה בין תהליכים פנימיים וחיצוניים. הפרויקטים המכוונים פנימה קשורים בדרך כלל לטכנולוגיה, לארכיטקטורה ולחיסכון במשאבים ואילו הפרויקטים החיצוניים מכוונים בדרך כלל למשתמשי ומשתמשות הספרייה. בנוסף לכך, יש לחלק את התיאור של הפרויקטים הבאים לארבעה שלבי פרויקט שונים, כדי להבהיר באיזה שלב נמצא כל פרויקט. כך מתחלקים הפרויקטים הבודדים:

בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון

תכנון קונקרטי

שלב הביצוע

אוטופיה 22 קונקרטי

תהליכים פנימיים

1. חיסכון בציפוי חומרי מדיה (בשלב הביצוע)

פעולה:

בשנת 2020 הוחלט לא לעטוף יותר בפלסטיק ספרים נטולי עטיפות מגן בכמה נושאים.

הערכה ב-2021 של ההשפעות (לדוגמה: מצבם של חומרי המדיה הבלתי עטופים).

מטרה:

מעבר מעטיפות פלסטיק לעטיפות פחות מזיקות מבחינה אקולוגית,

חיסכון במשאבים ובכסף

2. מעבר לשימוש בשוברי נייר ("בוץ") אקולוגיים (שלב תכנון קונקרטי)

פעולה:

מעבר לגלילי חשבונות אקולוגיים לכל חלקי הספרייה הציבורית של פנקו עד 2023.

הביצוע מתוכנן ל-2021

מטרה:

שיפור טביעת הרגל האקולוגית באמצעות הפחתת כמות גילי קבלות מזיקות לסביבה.

3. חסכון במים (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

חניכה של פעולות חסכון מים באמצעות מסננים על ברזי מים באזור הפנימי של הספרייה (כגון מטבחים ושירותי צוות) ובאזור החיצוני בחדרי השירותים הציבוריים.

מטרה:

חסכון אפשרי גדול ביותר בצריכת מים

העלאת הרגישות והמודעות בקרב קולגות לצד אלה של המשתמשים והמשתמשות בספרייה לסוגיית צריכת המים.

4. מעבר לשימוש בנורות LED לתאורה (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

החלפת הנורות הקיימות לנורות LED.

שימוש בתוכנית המימון של מדינת ברלין (קרנות BENE) לפיתוח בר – קיימא ולמימון.

מטרה:

הפחתה משמעותית בצריכת החשמל וכתוצאה מכך במשאבים ובכסף.

5. הקמת קירות ירוקים על בסיס פטריות ואצות, הרגישים לזיהום אוויר (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

הקמת קירות ירוקים על בסיס פטריות ואצות.

מטרה:

שיפור הלחות באוויר ואוורור החלל ללא חשמל (לדוגמה, באמצעות מזגן).

6. התקנה של מערכת ייצור חשמל מתאים פוטו-וולטאים על הגג השטוח של הספרייה (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

ייבדק האם ניתן להתקין מערכת ליצור חשמל מתאים פוטו-וולטאים על הגג השטוח.

תיבחן תמיכה באמצעות מדינת ברלין במסגרת תכנית האב לעיר סולארית.

מטרה:

חיסכון ברור בצריכת חשמל באמצעות ייצור חשמל באופן עצמי.

7. הקמת גג ירוק על הגג השטוח של הספרייה (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

ייבדק, האם ניתן להפוך את הגג השטוח לגג ירוק.

ייבדק מימון באמצעות מדינת ברלין במסגרת תכנית 1000 גגות ירוקים.

מטרה:

הספרייה תרים את תרומתה לאקלים המקומי

באופן מיטבי, ניתן יהיה לשלב את הגג הירוק עם מערכת לייצור חשמל מתאים פוטו-וולטאים.

8. חקירה מקיפה של טביעת הפחמן הדו חמצני של הספרייה (בשלב הביצוע)

פעולה:

במסגרת פרויקט של קרן התרבות הפדרלית הגרמנית תחקור ספריית בל את טביעת הפחמן הדו חמצני שלה עצמה; מתבצע ניתוח מקיף ככל האפשר, שבוחן את צריכת החשמל ואת שאלת ייצור החשמל ועד לשאלה באילו אמצעי תחבורה מגיעים העובדים לספרייה.

מטרה:

הצבעה מדויקת ככל האפשר על טביעת הפחמן החמצני העצמית במטרה לגלות פוטנציאל נוסף לחסכון בהמשך.

פרויקטים חיצוניים

1. פרויקט ספרייה אכילה (בשלב הביצוע)

פעולה:

שתילה של צמחים – ירקות ופירות במשטחי החלונות של הספרייה.

תמיכה באמצעות צוות מתנדבי שנת שירות (FSJ)

מטרה:

הספרייה כמרחב לימודי. מועבר ידע על צמיחת פירות וירקות.

גינה לימודית אנכית באמצעות מעורבות ישירה של כיתת בית ספר שמטפלת באופן רציף בערוגות.

2. קומפוסטר תולעים בספרייה (בשלב ביצוע)

פעולה:

תכנון והתקנה של ארגז תולעים באזור הציבורי של הספרייה

יצירת קומפוסט {דשן עשיר שנוצר מזבל אורגני. בעברית יפה: דשונת – ת.ל.} משאריות מזון (לדוגמה: תה, גרגרי קפה, שאריות ירקות ופירות) ושאריות צמחים.

מטרה:

ארגז תולעים כמרחב למידה על תהליך יצירת הקומפוסט וכמקור ידע למשמעות של הומוס {סך החומרים האורגניים בקרקע שאינם מתפרקים עוד ומכילים אנזימים ומינרלים חיוניים לצמחים. בעברית יפה: רקבובית – ת.ל.}.

ארגז תולעים כהשראה למשתמשים ולמשתמשות הספרייה, לשם התחלת יצירת קומפוסט בבית לצורך אישי.

הקומפוסט שנוצר במיכל יכול לשמש לפרויקט הספרייה האכילה.

3. ספריית זרעים (תכנון קונקרטי)

פעולה:

הקמת ספריית זרעים על בסיס הזרעים הטובים ביותר של הספרייה האכילה. הצעת הזרעים למשתמשי ומשתמשות הספרייה

דגש על מינים ותיקים ושדורשים האבקה.

מטרה:

ספריית זרעים כמרחב למידה, אמצעי למידה בנושא זרעים.

השראה למשתמשים ולמשתמשות.

אפשרות למשתמשים ולמשתמשות לחקות בביתם את השימוש בזרעים.

4. מקרר מזון שיתופי (תכנון קונקרטי)

פעולה:

בשיתוף פעולה עם המרכז להגנת הצרכן והמשרד לפיקוח על מצרכי מזון

מטרה:

המשתמשים והמשתמשות לומדים יותר על משמעות זריקת מוצרי מזון ומשנים את התנהגותם

משתמשים ומשתמשות יכולים לקחת לעצמם מצרכי מזון ללא תשלום מן המקרר.

5. קופסאות לאיסוף זבל (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

הצעת קופסאות איסוף לזבל מסוג מסוים (לדוגמה: טלפונים סלולאריים ישנים וכו').

מטרה:

תמיכה בפעולות מחזור, בהן יוכלו משתמשים ומשתמשות להביא לספריה מכשירים ישנים.

קופסאות איסוף זבל כמרחב לימודי שבאמצעותו מועבר נושא המחזור.

6. מתקן מי שתיה בספריה (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

באזור הציבורי של הספרייה יוצע מתקן מי שתיה ללא תשלום

לקיחת חלק ביוזמת מילוי מחדש

לא יוצעו ספלי פלסטיק

מטרה:

הגדלת רגישות ומודעות האנשים למשמעות של מי שתייה.

באמצעות חסרון כוסות פלסטיות לצד מתקני שתיה יתעודדו אנשים להשתמש בכלים רב פעמיים.

עידוד אנשים לחיסכון בפלסטיק

7. "השקה את השכונה" (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

הספרייה מציעה את התשתיות שלה (משפכים, צינורות וכו') לאנשים בסביבה הבלתי אמצעית, כדי לתמוך ביוזמת "השקה את השכונה" { GIESS DEN KIEZ } יוזמה עירונית שנהוגה במספר ערים בגרמניה כדי להציל עצים מבצורת – ת.ל. }

מטרה:

האנשים בסביבה הבלתי אמצעית של הספרייה יקבלו עידוד לדאוג בתקופות שחונות לאזורים הירוקים.

הגדלת הרגישות והמודעות של האנשים לנושא היובש ושינוי האקלים.

8. מתקן אקוופוני (בדיקות ראשונות - או ליתר דיוק: שלב התכנון)

פעולה:

הקמת מתקן אקוופוני לדוגמה {מתקן שבו מגדלים צמחים בסביבה מימית תוך שימוש בדגים כדי ליצור מערכת ממחזרת, המעניקה קומפוסט טבעי תוך שימוש בחיידקים המפרקים את הפרשות הדגים – ת.ל.} באזור הציבורי של הספרייה.

מטרה:

מרחב למידה לאפשרויות עכשוויות בנוף העירוני, שמציעות מחזורים אקולוגיים.

9. שיתוף פעולה עם מגדלי דבורים, מותנה באפשרות של גג ירוק (אוטופיה קונקרטיית)

פעולה:

במקרה של הקמת גג ירוק לספרייה, יש להשתדל לערוך שיתוף פעולה עם בעל כוורת מקומית.

מטרה:

גג ירוק כמרחב למידה לנושא דבורים וכוורנות.

גידול דבורים בכוורת כמקום למידה אפשרי

10. גינה קהילתית מסביב לספרייה (אוטופיה קונקרטיית)

פעולה:

הקמת גינה קהילתית עבור התושבים והתושבות המקומיים מחוץ לשטחי הספרייה.

תמיכה בגינה באמצעות שימוש בתשתיות הספרייה ובאמצעות "ספריית חפצים" { יוזמות מקומיות להשאלת פריטים בתוך השכונה – ת.ל. }

מטרה:

מבנה קהילתי וגינה קהילתית כמרחב לימודי.

תמיכה ביוזמות מקומיות והשתתפות הספרייה בהן.

11. "קפה תיקונים" עם סדנה לתיקון אופניים (אוטופיה קונקרטיית)

פעולה:

בשני חללי המרתף של הספרייה יש מקום להקמת בית קפה מלווה בסדנה לתיקון אופניים.

החלל יהיה זמין ליוזמות מקומיות של תיקונים

מטרה:

תמיכה ביוזמות מקומיות והשתתפות הספרייה בהן

"קפה תיקונים" כמרחב למידה לחיסכון במשאבים באמצעות תיקון חפצים.

4. זהו הסוף של ספריית היינריך בל כפי שהכרנו אותה עד עתה וזה בסדר – "בל 2030" – אוטופיה ממשית.

חלק זה של המאמר נועד יותר כדי להציג סיכום ולהדגים תמונה של ספריית היינריך-בל כפי שתראה בשנת 2030. כיצד תראה הספרייה אם כל הפעולות שתוארו לעיל תבוצענה בהצלחה? מה יהיה, אם האוטופיה הקונקרטיית תהפוך צעד אחר צעד למציאות?

בשנת 2030 ספריית בל הפכה כבר לחלק מרשת מקומית גדולה יותר וכבר בקושי ניתן לראות בה מוסד עצמאי. היא מהווה מרחב קהילתי אזרחי ירוק ותוסס. באזור הציבורי של הספרייה יכולים המשתמשים לקבל השראה ממבחר פרויקטים אקולוגיים קטנים ולקטוף מן הפירות והירקות שגדלים בחללים. בזכות הקמת הגינה הקהילתית, "קפה התיקונים" וסדנת תיקון האופניים, נוסדו עוד יוזמות מקומיות, שאף הן מנצלות את החללים בזמן שמחוץ לשעות הפתיחה של הספרייה, ברוח הרעיון של "ספריה פתוחה". הספרייה תומכת בקבוצות הללו באמצעות השאלת מדיה, אפשרויות דיגיטליות שברשותה וכן באמצעות ספריית חפצים מתאימה. בנוסף לכך, דרך מיזם "השקה את השכונה" התכנסו אנשים רבים מן הסביבה וטיפלו בעצים ובצמחים שבשטח.

ספריית בל כשלעצמה מסוגלת להוריד באופן משמעותי בהצלחה את צריכת המשאבים (חשמל, מים, חומרים). מערכת התאים הפוטו-וולטאים שהותקנה על הגג השטוח הפכה לפרויקט - חשמל במעמד שכירות, יחד עם חברת הדיור ועם השוכרים והשוכרות במבנה ואפילו מספקת חשמל חינם למבנה בימים של קרינת שמש חזקה, הודות לצריכת החשמל המופחתת משמעותית שלה.

יחד עם ספריית הזרעים, בשיתוף עם המשרד הקהילתי לחללים ירוקים {GRUENFLAECHEAMT} ברחבי גרמניה ובפרט בברלין, קיימים ברובעים השונים בניינים קהילתיים ובהם משרדים הדואגים לרחובות ירוקים, חללים ציבוריים ירוקים ועוד – ת.ל.}, הצליחה הספרייה האכילה לתרום לכך, שבינתיים גדלו בשכונה שמסביב לספרייה צמחים אכילים רבים. מי ששתלו אותם היו בראש ובראשונה ילדים, שהשתמשו ב"פצצות" זרעים (שהוכנו בסדנאות מיוחדות בספרייה) {"פצצות" זרעים הן תערובת של אדמת חרסית, קומפוסט וזרעים שמתגבשת באמצעות מים. ה"פצצות" מפוזרות יבשות בשטח עד הנביטה. זוהי דרך שימור זרעים שהייתה נפוצה בחקלאות העתיקה. – ת.ל.}. בנוסף לכך הובילה הספרייה האכילה ביחד עם המקרר השיתופי אנשים רבים לחשיבה מחודשת, וההערכה כלפי מוצרי המזון עולה בהדרגה באופן ברור – ובמקביל יורדת כמות השלכת מוצרי המזון שעדיין טובים לשימוש.

הודות למספר רב של מתקני קומפוסטר תולעים בספרייה, לא רק הזבל האורגני שלנו זוכה למחזור. בו זמנית, קולגות ומשתמשים ומשתמשות של הספרייה אימצו מידע על תהליך יצירת ההומוס ויכלו לאמוד אותו – ההומוס משמש גם לספרייה האכילה וגם לגינה הקהילתית שמסביב לספרייה.

המתקן האקוופוני הקטן משמש בראש ובראשונה כדוגמה לאנשים שרוצים להקים אחד כזה בבית. ספריית בל משתפת במקרה כזה פעולה עם ארגונים לשמירת הסביבה. המטרה המשותפת הינה לגדל מינים מקומיים של דגים, שישוחררו לבסוף לחופשי בגופי מים מקומיים {כגון אגמים – ת.ל.}. זהו כמובן אירוע מקומי גדול שנחגג בקביעות. הידע על הסביבה המקומית מועבר הלאה באופן אוטומטי כמעט.

הגג הירוק כמו גם הפעולות לחיסכון במים הצליחו לתרום ולו גם מעט כדי להקל על הסביבה המקומית. המים שנחסכו עוזרים לאנשים שנרתמו ל"השקה את השכונה" והספרייה מציינת את האנשים באופן ישיר במים ובכלים כדי לשמור על שכונה ירוקה ולהפוך אותה לירוקה אף יותר.

הקירות הירוקים בספרייה עוזרים לשלוט במזג האויר ולשמור על יציבותו ללא שימוש במשאבים שמזיקים לסביבה ומהווים השראה למי שרוצה להשתמש בשיטה זו בביתו.

באמצעות קופסאות האשפה לזבל מסויים (לדוגמה: טלפונים סלולאריים ישנים) ושיתוף הפעולה עם מרכז המחזור ניתן להציע אירועי מידע אפקטיביים בנושא מניעת זבל. פרט לכך התפתחה מעין תחרות ב"קפה התיקונים" סביב הרעיון של להחזיר לחיים מכשירים שהפסיקו לעבוד ולהעביר אותם בחינם לנזקקים.

הפרויקטים הללו נתמכים כולם על ידי אוסף אמצעי המדיה של ספריית היינריך בל. כך לדוגמה אמצעי המדיה בנושא מניעת זבל נמצאים ממש ליד קופסאות האיסוף ולא על מדף ספרים ייעודי בתוך מדפי הספרייה.

5. מסקנות – ספריות כשחקניות בעידן האקולוגי?

כמובן שמה שתיארנו כאן הוא תיאור אוטופי, והדברים לא יתרחשו בספריית בל בדיוק באופן זה, אולם יתכן שהמציאות העתידית גם אינה כה רחוקה מתיאור זה. בראש ובראשונה בשל העובדה, שרבים מן הפרויקטים שתוארו כאן כבר פועלים בהווה בספריות ציבוריות אחרות! לפיכך, יש כאן המחשה של התיזה, שהרעיון של האוטופיה הקונקרטיה הוא בר יישום בתהליכי הפיכת הספרייה לירוקה ומראה את הפוטנציאל של ספריות ציבוריות ירוקות.

בנוסף לכך, הספרייה ממלאת את משימתה המרכזית כמחלקת ומעבירת ידע במובן הרחב של המילה, שכן הרעיון העומד מאחורי כמעט כל הפרויקטים הוא העברה של ידע באמצעות פעילות ישירה, דרך הפגשת האנשים ויצירת השראה עבורם.

ספריות כשחקניות בעידן האקולוגי?

מנקודת מבטו של המחבר, הנושא של ספריות ירוקות או ליתר דיוק עבודת הספרייה בת - הקיימא מבחינה אקולוגית וחברתית בגרמניה, נמצאת עדיין בראשיתה. נכון שיש היום כמה יוזמות ויותר ויותר דוגמאות לפרויקטים בודדים, כולם ברוח הקיימות האקולוגית והחברתית, שמתקיימים במישור המקומי. התפיסה של תפקיד הספרייה כשחקנית מקומית בנושא הזה, מציגה, לדעת כותב המאמר הזדמנות עצומה לספריות הציבוריות.

לכך מתווספת ההאשמה, הנדירה כיום, שהספריות הירוקות זונחות את המשימה שלהן לפעול באופן ניטרלי. מנקודת מבטו של כותב המאמר יש שתי תשובות לדעה הזו:

לא נכון! הספריות עוזרות לאנשים במציאת כיוון וידע בעולם שמשתנה במהירות, כדי שיוכלו להגיב באופן חיובי לשינויים הללו ובכך משחררות אותם מהפחדים שלהם. השינויים הדרמטיים שעלולים לקרות בכל רגע, מציבים אתגר עצום בחיי היום יום בשלו יש להעצים את האנשים.

זה לא משנה! התחזיות לשינויים הקשורים בהתמוטטות אקלימית מאימים על הלכידות החברתית ועל הדמוקרטיה ועל כן כבר מזמן אין זמן לניטראליות לכאורית. הדבר דווקא יכול לחזק את מעמדן של הספריות, שיוכלו לנקוט כאן עמדה ברורה!

מכל האמור, מנקודת מבטו של הכותב עולות שתי שאלות מרכזיות לדיון בעתיד:

אילו תפקידים רוצות או חייבות הספריות הציבוריות למלא בעשור של ההכרעות?

כיצד עלינו לקשר דרך הרשת באופן גלובלי את הספריות כדי להשיג משהו יחד? בהתאם למוטו THINK GLOBAL- ACT GLOBAL ספריות תוכלנה לשחק תפקיד מפתח בתחום הקיימות החברתית והאקולוגית.

מגרמנית: תמי לימון

[זכויות יוצרים: cb Creative Commons BY 4.](#)

Tim Schumann, "It's the end of the world as we know it. **מקור:**
Ein Essay über Öffentliche Bibliotheken als zentrale lokale
Einrichtung, dem Klimakollaps zu begegnen und ein
Werkstattbericht aus der Heinrich-Böll-Bibliothek /
Stadtbibliothek Pankow". LIBREAS. Library Ideas, 38
(2020). <https://libreas.eu/ausgabe38/schumann/>